

BO'LAJAK JURNALISTLARDA AXBOROT XAVFSIZLIGI KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING AMALIYOTDAGI HOLATI**ПРАКТИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ОБЛАСТИ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ У БУДУЩИХ ЖУРНАЛИСТОВ****THE PRACTICAL SITUATION OF DEVELOPING INFORMATION SECURITY COMPETENCE IN FUTURE JOURNALISTS****Dusimbetova Nargiza Baxtiyorovna¹****¹Dusimbetova Nargiza Baxtiyorovna**

– O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Media va kommunikatsiya fakulteti o'qituvchisi.

Annotatsiya

Ushbu maqolada bo'lajak jurnalistlarda axborot xavfsizligi kompetentligini rivojlantirishning amaliyotdagi holati ko'rib chiqiladi va tahlil qilinadi. Jurnalistik ma'lumotlar qanchalik to'liq, to'g'ri, obyektiv bo'lsa, bu ma'lumotdan foydalanayotgan har bir shaxs uchun tashqi dunyo modeli bu dunyoga mos kelishi shunchalik yuqori bo'ladi

Аннотация

В данной статье рассматривается и анализируется практическая ситуация развития компетентности в области информационной безопасности у будущих журналистов. Чем полнее, точнее и объективнее будет журналистская информация, тем выше модель внешнего мира для каждого человека, использующего эту информацию, будет соответствовать этому миру.

Abstract

This article elaborates and analyzes the practical situation of information security competence development in future journalists. The more complete, accurate, and objective journalistic information is, the higher the model of the external world for each person using this information will be consistent with this world

Kalit so'zlar: jurnalistlar, axborot xavfsizligi, kompetentlik, xususiyatlar, shakllantirish.

Ключевые слова: журналисты, информационная безопасность, компетентность, характеристики, формирование.

Key words: journalists, information security, competence, characteristics, formation.

KIRISH

Islahotlar O'zbekiston taraqqiyotida yangi yo'nalishlarni belgilab bermoqda. Shu bilan birga, liberal iqtisodiyot va demokratik jamiyatga o'tish ijtimoiy sohani, xususan, ta'limni munosib isloh qilishni talab qilishi ayon bo'ladi.

Davlatning ta'lim sohasiga nisbatan buyurtmachi sifatidagi monopoliyasi ta'lim xizmatlari bozorida ko'plab mijozlarning mavjudligi bilan almashtiriladi. Ta'lim tizimi bugungi kunda nafaqat iqtisodiyotni rivojlantirish uchun kadrlar bazasini ta'minlay olmaydi, balki iqtisodiy rivojlanishning mavjud darajasini saqlab qola olmaydi. Axborot jamiyatiga bosqichma-bosqich o'tish sharoitida kasbiy ta'lim subyektlari axborot monopoliyasini yo'qotmoqda.

Ta'riflangan vaziyatda ta'limga "bilim" yondashuvi doirasida ta'lim sifatini oshirish haqida gapirishning ma'nosi yo'q, ta'lim sifatini o'zgartirish masalasini ko'tarish kerak. Ta'lim sifatini so'rov va uni qondirish darajasi o'rtasidagi nisbat sifatida belgilab, shuni hisobga olishimiz kerakki, shaxs, jamiyat va nihoyat, davlat ta'lim tizimiga bo'lgan talabni o'ziga xos tarzda shakllantiradi. Shu bilan birga, tartib, birinchi navbatda, individual va xulq-atvor modellarining yangi universal qobiliyatlariga taalluqlidir, ammo "tez buziladigan mahsulot" sifatida aniq bilimga qo'yiladigan talablarga emas. Barkamollikka yo'naltirilgan bo'lajak jurnalistlar g'oyasi ta'lim tizimining ijtimoiy buyurtmaga javoblaridan biridir.

Shunday qilib, axborot hajmining bir necha barobar ortishi, texnologiyaning tez o'zgarishi va inson resurslariga bo'lgan talablarning ortib borayotgan zamonaviy sharoitida ta'lim tizimining maqsadi bilim va o'rganish ko'nikmalarini uzatish emas, chunki akademik B.S. Gershunskiy, lekin bu holda maqsaddan vositaga aylanadigan olingan bilimlar asosida o'z hayotini qurish qobiliyatini shakllantirishdir [5].

Kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuv kasbiy ta'lim muassasasi bitiruvchisiga jamoa tartibini modellashtirishga va ijtimoiy tartibni ta'lim toifasiga o'zgartirishga asoslangan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Akademik B.S. Gershunskiy bo'lajak jurnalistlarda axborot xavfsizligi kompetentligini rivojlantirishning amaliyotdagi holati bo'lgan asosiy fazilatlarini ta'kidlaydi [3]:

- o'zgaruvchan hayotiy vaziyatlarga moslashuvchan tarzda moslashish, zarur bilimlarni mustaqil ravishda olish, hayot davomida o'z o'ringizni topa olish uchun turli muammolarni hal qilishda ularni amaliyotda mohirona qo'llash;

- mustaqil ravishda tanqidiy fikr yuritish, real hayotda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni ko'ra bilish va zamonaviy texnologiyalar yordamida ularni oqilona bartaraf etish yo'llarini izlay olish;

- egallagan bilimlarini qayerda va qanday qilib o'z atrofidagi bilimlarda qo'llash mumkinligini atrofidagi voqelikda qo'llash mumkinligini aniq bilish;

- yangi g'oyalarni ishlab chiqish, ijodiy fikr yurita olish;

- ma'lumot bilan malakali ishlash (muayyan muammoni o'rganish uchun zarur bo'lgan faktlarni to'plash, ularni tahlil qilish, muammolarni hal qilish uchun gipotezalarni ilgari surish, zarur umumlashtirishlar, ko'rib chiqishning o'xshash yoki muqobil variantlari bilan taqqoslash, statistik naqshlarni o'rnatish;

- asoslantirilgan xulosalarni shakllantirish va ular asosida yangi muammolarni aniqlash va hal qilish);

- xushmuomala bo'lish, turli ijtimoiy guruhlarda muloqot qilish, turli sohalarda hamkorlik qilish, ziddiyatli vaziyatlarning oldini olish yoki ulardan mohirona chiqib ketish;

- o'z odob-axloqi, aql-zakovati, madaniy saviyasini rivojlantirish ustida mustaqil ishlash.

Ushbu mutaxassislikni tanlash kelajakdagi jurnalistlar uchun axborot xavfsizligi kompetentsiyasiga ega bo'lishning alohida ahamiyati bilan belgilanadi. Jurnalist kasbining asosini axborot faoliyati tashkil etadi va axborot kompetensiyasining mavjudligi, bizningcha, ushbu kasb vakillari faoliyatining zaruriy shartidir.

Jurnalistlarning jamiyatdagi axborotni to'plash, qayta ishlash, tartibga solish va tarqatishdagi faoliyati xususiyatlari orqali jurnalistikaning mohiyatini aniqlash mumkin [7]. Bundan jurnalistikaning asosiy vazifalari – axborot funksiyasi, kommunikativ funksiya va jamoatchilik fikrini shakllantirish va aks ettirish funksiyasi kelib chiqadi. Jurnalist axboroti ijtimoiy axborotning bir qismidir. Jamiyatda aylanib yuradigan axborot kishilar ongidan o'tib, ijtimoiy jarayonlarni boshqarishda foydalaniladi. Bularning barchasi jurnalist zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi.

Amerikalik olim G.Lassvell [1] tomonidan taklif qilingan axborot kommunikatsiya va axborot xavfsizligi kompetentligini rivojlantirish formulasi quyidagicha: kim nima deydi?, qanday vositalar bilan izoh etiladi?, kimga murojaat qilinadi?, qanday natija beradi?. Uning asosida jurnalistik faoliyatning axborot-kommunikatsiya jarayonining diagrammasini tuzish mumkin.

Axborotga bo'lgan ehtiyoj — bu jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy va boshqa sohalarning normal faoliyat yuritishi va rivojlanishi uchun zarur bo'lgan shunday ma'lumotlar majmuasiga bo'lgan ehtiyoj.

Bu xususiyat tartib o'lchovi sifatida axborot va noaniqlik o'lchovi sifatidagi entropiya o'rtasidagi munosabatlardan kelib chiqadi. (Entropiya yunoncha so'z bo'lib, axborot nazariyasida har qanday tajribaning noaniqlik o'lchovi bo'lib, turli natijalarga olib kelishi mumkin [2].) Boshqacha aytganda, axborot va entropiya bizning bilim va jaholatimiz darajasini aks ettiradi. Jurnalist axborot faoliyatining maqsadi yuqori boshlang'ich entropiya holatidan minimal yakuniy entropiya holatiga o'tishdir. Jurnalistik ma'lumot noaniqlikni bartaraf etib, odamga tashqi dunyoning o'z modelini shakllantirishga yordam beradi. Jurnalistik ma'lumotlar qanchalik to'liq, to'g'ri, obyektiv bo'lsa, bu ma'lumotdan foydalanayotgan har bir shaxs uchun tashqi dunyo modeli bu dunyoga mos kelishi shunchalik yuqori bo'ladi.

Jurnalistlar auditoriyaning axborotga bo'lgan ehtiyojini to'liq qondirish uchun bilishi kerak bo'lgan axborotning ikkinchi xususiyati – axborotning qimmatli yoki foydasiz bo'lish qobiliyatidir. Bundan tashqari, axborotning qiymati doimiy xususiyat emas. Misol uchun, ob-havo haqidagi ma'lumotlarning qiymati ko'pchilik uchun (mutaxassislar uchun emas) har soatda kamayadi. Kecha bizni ertangi kun ob-havosi qiziqtiradi va kechagi prognoz endi kerak emas. Ammo ilmiy qonunlarning qiymati (Arximed yoki Nyuton qonuni, bir xil ko'paytirish jadvali) bardoshli. Ma'lumot qachon qimmatli bo'ladi? Inson faoliyatining maqsadlariga erishishga hissa qo'shganda. Bundan tashqari, har qanday yangi, ilgari noma'lum bo'lgan ma'lumotlar obyektiv qiymatga ega, lekin har doim ham ma'lum bir shaxs uchun ahamiyatga ega emas. Shuning uchun jurnalist har doim

axborotning subyektiv qiymatini yodda tutishi kerak, bu esa odamlarning ehtiyojlariga bog'liq. Agar menga kerak bo'lsa, agar menda unga qiziqish bo'lsa, unda bu ma'lumot shaxsan men uchun qimmatlidir. Demak, gazeta yoki jurnal tahririyati o'z o'quvchilarining axborotga bo'lgan ehtiyojini oldindan ko'rib chiqsa va jurnalistlar bu ehtiyojlarga javob bersa, bu nashrning muvaffaqiyati ta'minlanadi – tiraji ko'payadi, reklamadan tushadigan daromad ham oshadi. tahririyat xodimlarining maoshi ham oshadi.

NATIJARLAR VA MUHOKAMA

O'zbekistonda oliy ta'limni modernizatsiya qilish nuqtai nazaridan, mamlakatimizning universitet talabalari, shu jumladan bo'lajak jurnalistlarning axborot xavfsizligi kompetensiyalarini shakllantirish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Yangi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitda jurnalistning nafaqat mustahkam fundamental bilimi, balki uning jadal o'zgaruvchan voqelik talablariga tez javob bera olishi, intellektual yukini doimiy ravishda yangi ma'lumotlar bilan to'ldirib borishi, o'zini uzluksiz tarbiyalashi, kasbiy va ijtimoiy muammolarni hal qilishda axborot manbalaridan imkon qadar samarali foydalanish ham katta ahamiyatga ega. Aynan mana shu talablar bugungi kunda kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilariga ta'lim buyurtmachilari – mehnat bozori vakillari tomonidan qo'yilmoqda.

Shunday qilib, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning ehtimollik xususiyatini hisobga olgan holda, bunda ta'limni rivojlantirishga situatsion yondashuv muhim rol o'ynaydi, jamiyat rivojlanishining yangi shartlariga rioya qilish zarurati, imkoniyati va maqsadga muvofiqligi yo'qligi, ta'lim muassasasi bitiruvchisining qat'iy modeliga qarab, o'quvchilar va talabalarga qo'yiladigan talablarni spetsifikatsiya sifatida ko'rib chiqish mumkin bo'lgan bitiruvchining kompetensiyalarini shakllantirishga o'tish mantiqan to'g'ri keladi.

Ta'lim tizimiga ma'lumotlarning doimiy ravishda ko'p o'sishi sharoitida malakali navigatsiya qilish va uni paydo bo'lgan muammolarni hal qilish va uzluksiz o'z-o'zini tarbiyalash uchun qo'llashga qodir bo'lgan shaxsni shakllantirishni ta'minlaydigan tarkibiy qismni kiritish zarur bo'ladi. Bunday tizim tashkil etuvchi komponent, bizningcha, o'quvchilarning kompetensiyalarini shakllantirish bo'lishi kerak.

Kasbiy ta'lim sifatini baholash uchun axborot xavfsizligi kompetentligini rivojlantirishga asoslangan yondashuv juda dolzarbdir, chunki universitet bitiruvchisi erishgan asosiy ta'lim natijasi kasbiy kompetensiya bo'lib, uning asosiy parametrlari, bir tomondan, normativ-huquqiy hujjatlar talablariga muvofiqligi bilan belgilanadi. standart, boshqa tomondan, individual va turli ijtimoiy guruhlarning ehtiyojlari bilan. Shunday qilib, kasbiy kompetensiyaning birinchi komponenti normativ talablarda (O'zbekiston Respublikasi qonunlari, oliy kasbiy ta'limning davlat ta'lim standarti va boshqalar) mustahkamlangan ta'lim natijalariga erishishga qaratilgan.

Kompetensiyalar faqat biron bir fan bo'yicha bilim yoki ko'nikmalar bilan chegaralanmaydi. Ko'pincha keng bilimga ega bo'lgan, lekin imkoniyat paydo bo'lgan paytda uni to'g'ri safarbar eta olmaydigan odamlarni uchratish mumkin. Shu bilan birga, kompetensiya bilim yoki ko'nikmalarga zid bo'lmasligi kerak. Kompetensiya tushunchasi bilim yoki ko'nikma yoki malaka tushunchasidan kengroqdir, u ularni o'z ichiga oladi (garchi, albatta, biz bilim — ko'nikma — ko'nikmalarning oddiy qo'shimcha yig'indisi sifatida kompetensiya haqida gapirmayapmiz, bu tushuncha biroz boshqacha. semantik qator). Davlat ta'lim standartlariga kiritilgan lug'atga ko'ra kompetensiya – olingan shaxsiy va kasbiy bilim va ko'nikmalardan amaliy yoki ilmiy faoliyatda faol foydalana olish qobiliyatidir. Ta'lim, umumiy madaniy, ijtimoiy va mehnat, axborot, kommunikativ, shaxsiy o'zini o'zi belgilash sohasidagi vakolatlar va boshqalar mavjud.

Hozirgi vaqtda O'zbekistonda, dunyoning barcha rivojlangan mamlakatlarida bo'lgani kabi, axborot xavfsizligi kompetentligini rivojlantirishning yangi turdagi ijtimoiy-iqtisodiy formatsiyani — postindustrial “axborot” jamiyatini shakllantirish jarayoni yakunlanmoqda. Uning ajralib turadigan xususiyati ijtimoiy mehnat taqsimotidagi tortishish markazining moddiy ishlab chiqarish sohasidan axborotni qayta ishlash va foydalanish sohasiga siljishidir. Axborot bilan ishlash, uning kasbiy faoliyatidan malakali foydalanish uchun u bilan ishlash usullarini bilish kerak. Va nafaqat egalik qilish, balki ushbu usullarning zarurligini tushunish, ularning “plyus” va “minuslari”, shu bilan birga qiymat yo'nalishlarini yo'qotmaslik, olingan ma'lumotlarga (ayniqsa, ommaviy axborot vositalarida) tanqidiy munosabatda bo'lish.

Axborot xavfsizligi kompetentligini rivojlantirish tushunchasiga murojaat qilishdan oldin “kompetentlik” va “kompetentlik” tushunchalariga murojaat qilish zarur.

Kompetensiyani kontseptsiya sifatida tushunishga kompetensiya toifasi yangi iqtisodiyot va inson resurslariga yangi yondashuvning natijasi bo'lib, u insonning tez-tez o'zgaruvchan sharoitlarga moslashish zaruratidan kelib chiqqanligi va u bilan bog'liq emasligi, didaktika tushunchalari tizimi bilan to'sqinlik qiladi. Shuning uchun "kompetentlik", "kompetentlik" tushunchalari juda ko'p ta'rif va izohlarga ega. Kompetensiyani aniqlashning barcha yondashuvlarida umumiy bo'lib, ular amalda shakllanadi va namoyon bo'ladi. Bir qator mualliflar tomonidan "kompetentlik" tushunchasiga berilgan ta'riflarni ko'rib chiqing.

Kompetensiyaga asoslangan ta'lim usullari va texnologiyalari shakllangan qobiliyatlarni ular paydo bo'lganidan farq qiladigan boshqa sharoitlarga o'tkazishga imkon berishi kerak, natijada "moslashuvchan bo'lmagan kompetensiya" "mutaxassisning tayyorligi" sifatida belgilanadi, muayyan faoliyat bilan shug'ullanish asosida yoki kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorgarlikning atributi sifatida» [3].

G.S. Kovaleva kompetensiyani mavjud sharoitlarni o'zgartirish yoki uni boshqa shartlarga o'tkazish paytida qo'llaniladigan shaxsning individual qobiliyati (u haqiqatan ham nima qila oladi) deb belgilaydi. Vakolatlarni qo'llash sohasini belgilab, u quyidagilarni ta'kidlaydi:

- jamiyatdagi vaziyatlarni o'rganish qobiliyati;
- chaqirilgan faoliyatni qurish qobiliyati".

A.G. Bermusning fikricha, muloqotda kompetensiyaga asoslangan yondashuvni amalga oshirish muammolari va istiqbollari;

- qaror qabul qilish qobiliyati;
- individual va guruh harakatlarini tashkil etish qobiliyati;
- faoliyatning yangi usullarini o'rganish qobiliyati [6].

Muvaffaqiyatli faoliyatning o'ziga xos xususiyati, ya'ni. jamiyat tomonidan qo'yilgan talablarga mos keladi. Kompetensiya — bu shaxsning ajralmas xususiyati, xususiyati.

Kompetensiya — bu shaxsning ijtimoiy va kasbiy hayoti, uning xulq-atvorida namoyon bo'ladigan shaxsiy mulkning bilimga asoslangan, intellektual va shaxsiy shartli tajribasi.

XULOSA

Shunday qilib, biz kompetensiyani qobiliyat, tayyorlik, imkoniyat va shu bilan birga har qanday harakatning natijasi sifatida ko'rib chiqishimiz mumkin. Bular. kompetensiya — bu muammoni hal qilishga qaratilgan subyektning kasbiy, ijtimoiy va boshqa faoliyati jarayonida namoyon bo'ladigan faoliyat kategoriyasi. Eng umumiy shaklda kompetensiya bo'lishi mumkin shaxsning kasbiy sohada va jamiyatda muvaffaqiyatli ishlashi uchun zarur bo'lgan atrofdagi obyektlar va subyektlar bilan o'zaro munosabatlarning ma'lum ko'nikmalari va kasbiy tajribasini shakllantirishning ma'lum darajasi sifatida tavsiflash.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abbosova Yu.M. etc. Information market in Uzbekistan. - M.: VINITI, 2019.
2. Ботирова А.Б. и др. Информационные ресурсы для принятия решений. - М.: Академический проект, 2020.
3. Valiev N.A. Information and global problems of our time // Questions of Philosophy. 2020. №2.
4. Komilov A.M. Foreign communication science on the eve of the information society. - M.: Publishing House of Moscow State University, 2019.
5. Муродов С.А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. - 2021. - № 1.
6. Коготков, С.Д. Методы анализа проблем и поиска информации в процессе принятия решений. изд.-3. - М.: Наука, 2019.
7. Хатомов Б. Становление информационного общества и модел опережающего образования // НТИ. Сер. 1. 2019.